

EKOBLADET

EKOMUSEUM BERGSLAGEN

MÄNNISKA | MILJÖ | LANDSKAP

Slutet på nåt...

...är alltid en början på något nytt.

Nu slutar vi trycka Ekobladet! Det nya blir att från och med 2012 kommer Ekobladet enbart att finnas digitalt på hemsidan som en pdf eller skickas ut med epost. Och den kommer alldeles som vanligt en gång i kvartalet: kring 1 mar, 1 jun, 1 sep och 1 dec.

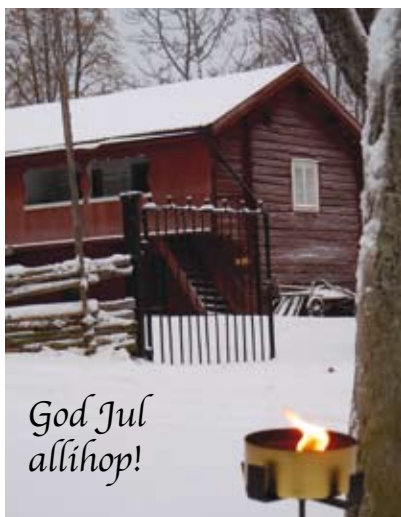
På hemsidan under länken i vänsterkanten kan ni läsa den framöver och alla äldre nummer sen några år tillbaka. Och med epost kommer den till dig efter anmälan till: info@ekomuseum.se

Ni ska veta att hanteringen av Ekobladet är otidsenlig. Adresserna skrivs ut på ca 2 500 etiketter från ett äldre registerprogram, en cd bränns med Ekobladet och alltihop skickas till Hultebo tryckeri som efter tryckning klitrar etiketter för hand (!) på alla Ekoblad. Sen leveras allt tillbaka till mig och jag lägger själv Ekoblad buntvis i ett 50-tal kuvert och kör sen allt till posten. Men så kan man inte hålla på!

För att modernisera detta krävs resurser som vi inte har. Det var inte ett svårt beslut att fatta.

OBS! Ekomuseums blogg serverar även nyheter, den hittar ni lätt på hemsidan: www.ekomuseum.se

Christina Lindeqvist

God Jul
allihop!

Foto Christina Lindeqvist

Nybliven pensionär

ÖRJAN HAMRIN på Dalarnas museum fyllde 67 år i oktober och blev avtackad som det anstår en omtyckt museiman. En tid av omställning följer naturligtvis. Svårt? Lite. Ovant? Säkerligen.

Men uppdrag tycks inte saknas för Örjan tycks hålla god fart som vanligt. Han deltog i Bergslagstinget den 12 nov i Fagersta med ett föredrag om "interpretation" med internationell blick.

Men nu borde det komma en tid för minnen? I de första numren av Eko-

bladet finns många artiklar av Örjan, intressanta texter som åter borde lyftas fram i ljuset.

Örjan arbetade heltid i flera år med att bygga upp ekomuseet på 80-talet och har därför en både bred och djup insikt om alla de processer och människor som ledde fram till en fastare organisation, till stiftelsebildningen t.ex.

Det är något att ta fasta på. Dags att skriva Ekomuseums historia kanske? På kansliet kan man gräva lite...

Foto Christina Lindqvist

Dagen inleddes med kaffe och småprat:

Upp t vä: Ekorådets ordf Gunnar Ahl pratar med Lars Carnbrandt
I mitten: fr vä Thomas Walldow, Mildred Eggen, Karin Johansson, Anette Albertsson med maken Eilert dold av Eva Långberg.

Upp t hö: Makarna Karin och Lars Larsson, bakom Olle Lindkvist t vä, Lennart Lindgren t hö. Här intill: Örjan Hamrin, Ulla Fredriksson och Olle Lindkvist.

Bergslags- tinget 2011

HUR BERÄTTAR MAN bäst, hur sprider man kunskap? Dagen handlade om erfarenhetsutbyte, hur vi kan överföra kunskap på ett bra sätt.

Eva Långberg, projektledare för Bröd i Bergslagen, berättade om brödet som verktyg för kunskap och kontakt.

Ulla Fredriksson berättade om platsen som verktyg, om Röda Jorden, om skolbarn som lär sig göra järn.

Malin Andersson här intill berättade om hur man med insikt och känsla kan

ge besökarna en större upplevelse av besöksmålet. Det är guideteknik. Malin har under 20 år arbetat som guide på Världsarvet Engelsbergs bruk bl.a.

Örjan Hamrin berättade om interpretation, en metod att tolka landskap, natur, människor – ett ekomusealt sätt att förhålla sig i folkbildningssyfte. Det är något som kommer mer och mer.

Årets Bergslagsting var lärorikt med en mer pragmatisk inriktning än vanligt vilket kanske gav upphov till idéer...?

Vi minns Holger Karlsson

Norbo: början på kyrkstigen till Kullen

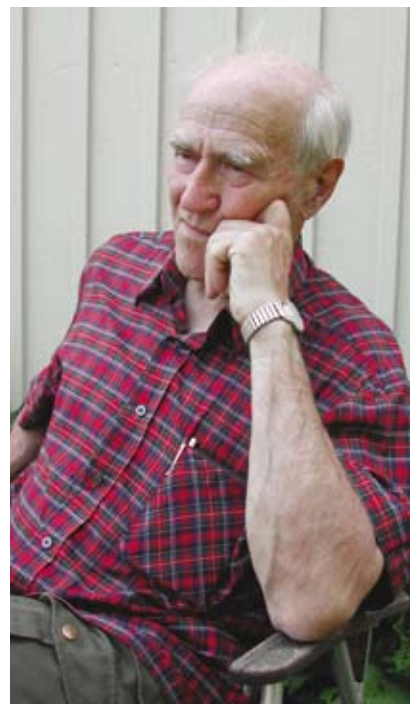
HOLGER KARLSSON bodde i Grangårde vid änden av Bysjön bortåt de kyrkstigar som han envetet strävade efter att infoga i Ekomuseum Bergslagen. Det gick vägen, **Mårtens och Kullens kyrkstigar** är tack vare Holger ett av Ekomuseums många besöksmål.

Det är de sommarstigar från finnbyarna i Grangårde finnmark som användes för att gå till kyrkbyn i ärenden, ofta högmässan i kyrkan.

Holger var en engagerad hembygds-

vän som alltid hade en blick för bygdens utveckling. Han ingick i den arbetsgrupp inom "Gamla Grangårde" som gav ut boken om **Kullen - en by i Grangårde finnmark** som kom 2003.

Holger Karlsson var aktiv i Ekorådet under lång tid. Han gjorde den trevliga turen med beskrivande små skyltar genom **Grangårde kyrkby**, något som ska återuppträ till sommaren med stöd av Ekomuseum. Texterna finns i vårt arkiv och en ny folder ska göras.

Holger Karlsson fotograferad i aug 2003.

Foto Christina Lindqvist

Karta ur Atlas över Sveriges bergslag. Foto från skylt.

Lapphyttan – den riktiga

LAPPHYTTAN, den magiska ursprungliga platsen, är mycket väl uppskyltad sen sommaren 2010. Området är även röjd och därför lätt att gå runt. Det är föredömligt gjort och man blir glad.

Man följer först en fin slingrig skogsväg en bra bit, slår sen in på en stig. Snart mynnar den ut på ett öppet fält mitt i skogen. Här låg hyttbyn. Fina skyltar med bra beskrivningar finns, även på engelska. Det är lätt att förstå vad som skedde här på 1100-talet.

Insikter! Jo. De kommer till en. Här finns lämningar och att nån kunde hitta dem igen är obegripligt. Det ska vara arkeologer till sånt.

Här ovan ses resterna av ett bostadshus, som användes när man gjorde järn i masugnen. Den ligger intill bäcken i borte änden, en hög av sten och jord men det var en gång en s.k. multimmermasugn, en av de allra första. Visst är det rimligt att tänka att tekniken uppfanns här?

Karta: Lena Berg

Karta Lena Berg. Atlas över Sveriges bergslag. Foto från skylt på Lapphyttan.

En bild av medeltida bergslager. Det med rött utmärkta är Norbergs bergslag, som är ett av de äldsta, första gången omnämnt 1303.

Eva Långberg (t v) i Säfsnäs bakstuga

Karlsbergs hembygdsgård, Norberg

Bröd i Bergslagen

DET BAKAS lite överallt i och omkring Ekomuseum. Eva Långberg är ständigt i farten och lär ut dels hur man eldar upp en bakugn, dels hur man sen kan använda den fullt ut när man fått upp värmen. Allt sker i cirkelform! Brödcirklar och utbildning i ABF:s regi.

Det är många som bara bakar tunnbröd och sen är nöjda men då har man slösat bort mycket värme enligt Eva.

Efter tunnbrödet kommer surdegarna fram och eftervärmen är perfekt för alla

sorters surdegsbröd och småbröd.

En positiv effekt med brödprojektet är att våra bakugnar får ett större värde, en högre status. Man förstår att uppskatta den. Att "tokelda" i ugnen förstör den, då kan stenar lossna och den måste muras om. Inte lätt att veta!

I maj 2012 blir det brödmässa på Norrbärke hembygdsgård. Då blir det bröd och ugnar! Håll koll via länken till **Bröd i Bergslagen** på vår hemsida www.ekomuseum.se, upp till höger.

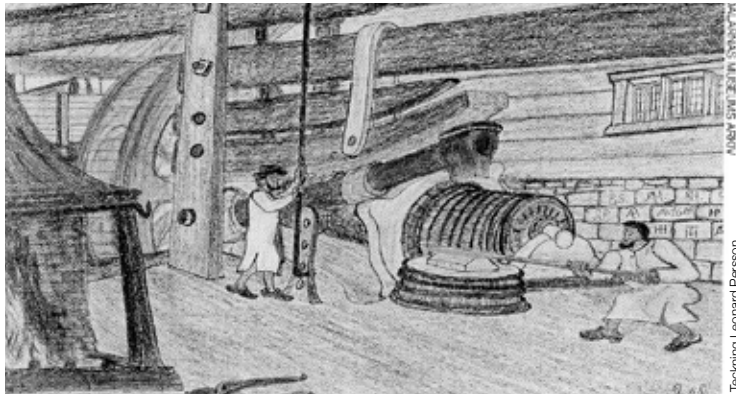

Bagarstugan på Skantzen, Hallstahammar

Foto Christina Lindqvist

Bergsmannafråga

Var bodde stångjärnsmederna?

Teckning Leonard Pierson

NÄR KRONAN på tidigt 1600-tal överlät stångjärnsmediet till bruket, fick endast vissa av de redan etablerade bergsmanssmedjorna behålla sin verksamhet.

År 1845 fanns i Kopparbergs och Västmanlands län ändå trettio sådana bergsmanssmedjor för stångjärnsmede i drift. Flera höll dock på att köpas upp av bruk eller andra intressenter.

Bilden ovan visar bergsmanssmedjan i Vad. Den hade en hård och på bilden ses smeden vara i färd med att smida ut stångjärn under hammaren som står i upplyft läge. I Vad hade man rätt till 133 skeppund årligt smide.

Bergsmännen i Jersjöbo, också med

en hård, fick göra mer, 496 skeppund. Det kan jämföras med Ludvika bruk som hade rätt till 3.190 skeppund/år. (Uppgifter ur Stämpelbok 1845).

Bergsmännens stångjärn stämplades och genomgick samma kontroll som brukens stångjärn. Deras stångjärnsmeder borde haft samma kvalifikationer, samma höga anseende och samma reglerade lön med bostad mm som brukens stångjärnsmeder.

Hade de detta? Hur var de anställda? Och var bodde de? Finns det en enda bevarad sådan smedsbostad?

Någon som vet något? Kontakta då: annmarie.gunnarsson@gmail.com

Stämplat nr:

- 2, 3, 4 i rad ett
- 6 i rad två
- 10, 12 i rad tre

är stämplat som bergsmännen använde på sitt stångjärn. Smedjornas namn står i fetstil nedan.

Övriga stämplat var järnbrukens.

Stångjärnsstämplat från Norrbärke och Söderbärke socknar
Rad 1: Larsbo och Saxe, **Vad**, **Tolfsbo**, **Bysmedjan**.
Rad 2: Klotverken eller Korslång, **Jersjöbo**, Hagge, Morgården
Rad 3: Klotverken eller Korslång, **Flatenberg**, Leksjöbo, **Marnäs**.

Källa: Stämpelblock och hammarskattslängd för stångjärnsmediet vid svenska järnbruken 1845.

Juletid

Vad gör man då?

Foto Christina Lindeqvist

Skulptur i diabas 1993 av den japanske konstnären **Takashi Naraha**.

Insidorna är spegelblanka, tittar man in där, upplever man naturen som i ett kaleidoskop!
Se bilden ovan!

JULTIPSET: GALLERI ASTLEY som håller öppet varje dag hela julen, ja kanske inte precis julafton och nyårsafton men för övrigt!

Den som får lust till en utflykt gör därför bäst i att titta på deras hemsida för säkerhets skull. Annars är där öppet varje dag mellan 10-18.

Här finns skulpturpark, café, grafik och unik konst i fina utställningar.

Läs mer på: www.galleriastley.se

Nils Nils gata 7, 771 53 Ludvika
Tfn 0240-66 30 82, Fax 0240-748 60

info@ekomuseum.se

www.ekomuseum.se

Ansvarig utgivare & redaktör:
Christina Lindeqvist